טשערנאָוויצער בלעטער

אומאָפּהענגיקער אָרגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

אבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ליי, האלביערלעך: 140 ליי, פאר א גאנץ יאר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אָנאָנסן לויטן מילימעטער-טאַריף.

דערשיינט וועכנטלעך
ооооо
איינצל-עקזעמפּלאַר 5 ליי.

„Czernowitzer Bleter",
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, str. Radu cel Mare 13
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

נר. 4. | טשערנאָוויץ, דעם 8־טן יוני 1929. | יאָרגאַנג I.

די ענגלישע וואלן

זייער באדייטונג פאר דער וועלט־פּאָליטיק און פאר די יידן

דער רעזולטאט פון די פארלאמענט-וואלן אין ענגלאנד, דער נצחון פון דער לייבאר-פארטיי, האט נישט נאר א גרויסע פאליטישע באדייטונג פארן שטח פון דער ענגלישער מלוכה אליין, נאר אויך פאר אלע אנדערע לענדער פון דער גאנצער וועלט און אחרון אחרון פארן יידישן פאלק, אויף ווי ווייט ס'איז פארבונדן מיטן ציוניזם און מיטן אויפבוי פון פאלעסטינע.

דער גרויסער נצחון פון דער לייבאר-פארטיי באדייט קודם כל די ענדגילטיקע, נישט צו בייטנדיקע סאנקציאָנירונג פונם שלום-געדאנק דורך דעם גרויסן רוב פון דער ענגלישער באפעלקערונג. די פינף יאָר קאנסערוואטיווע ממשלה האבן איר דערוויזן די סכנה פון א נייער מלחמה, וואס האט געלויערט יעדן מאָמענט, א דאנק דער באטאָנטער אנטי-סאָוויעטישער פאליטיק מצד דער לעצטער רעגירונג. דאס ענגלישע פאלק האט נאך נישט פארגעסן דעם וועלט-קריג, וועלכער האט אים געבראכט צום באוויסטזיין די געאָגראפישע נאָנטקייט פון אייראָפּעישן קריגשויפּלאַץ און די סכנות פון דער מאָדערנער מלחמה-טעכניק, נישט קוקנדיק אויף דער „איזאָלירטקייט" דורך א שמאלן ים-שטרייפן. דער פשוט'ער ענגלישער ארבעטער האט עס נישט געקאנט פארשטיין, פארוואס ס'האבן געמוזט סאבאָטירט ווערן די פארשידענע אנטוואָפנונגס-קאנפערעצן איש ביז צום הוזק און ער קאָן עס אצונד נישט משיג זיין, פארוואס ס'מוזן אוועקגיין די גרעסטע סכומים פון די פאלקס-אָפּצאָלן אויף צו בויען נייע מלחמה-פלאָטן, כדי צו זיין מוכן ומזומן א יעדע רגע אויף נייע אוואנטורעס. אדרבא, האבן איצט בולט דאָקומענטירט די ענגלישע וויילערס, דארף מען גיכער שטרעבן צו דערהאלטן דעם שלום אין אייראפע און אין די קאלאָניעס.

די דאזיקע באדייטונג פון די ענגלישע וואלן איז זיכער די וויכטיקסטע, נעמענדיק אין באטראכט, אז א מלחמה צווישן ענגלאנד און ראטן-רוסלאנד וואלט בלי ספק אריינגעצויגן אלע די מלוכות, וואס זענען צוליב עקאנאמישע אינטערעסן אָפּהענגיק פונם ענגלישן גרויס-קאפיטאל. ס'איז גאר נישט אויסצודענקען, וואס אזא מלחמה וואלט אָנגעארבעט און טאקע די קרייזן, וואס האבן זיך צוריק מיט פינף יאר דערשראָקן פאר דער גרויסער „סכנה" פונם אזויגערופענעם זינאָוויעוו-בריף האבן איצט מורא באקומען, אז זיי וועלן נישט קאנען פטור ווערן די שדים, וועלכע זיי האבן דעמולט ארויסגערופן. און האבן דערפאר געשטימט פאר דער פארטיי, וואס פארזיכערט אם בעסטן דעם שלום, פאר דער לייבאר-פארטיי.

די מפלה פון די קאָנסערוואטיוון האט אבער אויך אינער-פּאָליט. סבות. די פראגע פון דער ארבעטסלאזן-אונטערשטיצונג מצד דער מלוכה איז אין איצטיקן וואלקאמף אוועקגעשטעלט געווארן און איר גאנצן פארנעם און אפילו די ליבעראלן, א גוטע בירגערלעכע פארטיי, וואס שטייט מיטביידע פיס אויפן באדן פון דער איצטיקער געזעלשאפטס-אָרדנונג, האבן ארויסגעשטעלט ראדיקאלע פאָדערונגען, וויאזוי צו פארענטפערן דעם פראבלעם. איצט וועלן זיי האבן די מעגלעכקייט — זייענדיק דאס „צונגל ביי דער וואָג" — צו באווייזן, צי זיי זענען טאקע מרוצה מיטצוגיין אין דעם פונקט מיט דער ארבעטער-פארטיי. „ראציאָנאליזאציע פון דער אינדוסטריע" הייסט דער לאָזונג, וואס איז ארויסגעטראגן געווארן פון לארד מעלטשעט, וואס זאל דורך בשותפותדיקע פארהאנדלונגען צווישן ארבעט און קאפיטאל, דורכן „ארבעט-פרידן" אויך באזייטיקן די צרה פון ארבעטסלאזיקייט. צי ס'וועט מעגלעך זיין, בייצוקומען דעם גאנצן סכום פון פראבלעמען, וואס רופט זיך ערגעץ אנדערש קלאסן-קאמף, מיט פשוטע „פרידלעכע" מיטלען, וועט די צייט באווייזן.

אין משך פון דער גאנצער צייט, וואס דער קאבינעט באלדווין האט אנגעפירט מיט דער ממשלה האבן זיך אנגעזאמלט א רייע פעלערן, וואס האבן, ווי ביי יעדער וואל, גורם געווען צו דער מפלה פון דער רעגירונג.

איצט שטעלט זיך די סיטואציע אזוי, אז קיין איינציקע פון די דריי פארטייען, קאנסערוואטיוון, ליבעראלן און ארבעטער-פארטיי, פארמאגט נישט קיין אבסאלוטע מערהייט אין פארלאמענט. אויף צו איבערנעמען די רעגירונג וועט די לייבאר-פארטיי אדער די קאנסערוואטיווע פארטיי מוזן האבן אדער א קאאליציע מיט דער ליבעראלער פארטיי — א פאל, וואס איז נאך בוז איצט אין ענגלאנד מיטן צוויי-פארטייען-סיסטעם נישט פארגעקומען — אדער אירע שטילע אונטערשטיצונג — און דא קאן נאר קומען אין באטראכט די לייבאר-פארטיי אלס די שטארקסטע — דורך א נישט אפענער אפאזיציע מצד די ליבעראלן.

אין די נאנטסטע טעג וועט זיך פארענדערן דאס פאליטישע בילד פון ענגלאנד פון „אינעווייניק און כלפי חוץ, און אויך אזוי צייטיגן זיינע פעולות אויף די איבעריקע מלוכות, וואס גייען נאך דעם גרויסן ענגלישן פראָטעקטאר. די באדייטונג פון די איצטיקע וואלן אין ענגלאנד וועט זיך לאזן פילן אומעטום, ביי אונז און ערגעץ אנדערש און קיין שום לאנד איז היינט נישט אזוי אָפּגעשלאסן פון דער איבעריקער וועלט, אז עס זאל נישט ווי ס'איז רעאגירן אויף אזעלכע וויכטיקע געשעענישן.

א גאר באזונדערע באדייטונג באקומען די ענגלישע וואלן און ממילא א לייבאר-רעגירונג פארן ציוניזם און אויפבוי אין פאלעסטינע. ס'איז באוויסט די שטעלונג פון די פירערס פון דער ארבעטער-פארטיי מאקדאָנאלד, וועדזשוואוד וכדומה בנוגע פאלעסטינע און מען ווייסט, אז דער ציוניזם האט דא מער צו דערווארטן, ווי בשעת דעם קאנסערוואטיוון רעזשים, וועלכער האט, הגם רעכנענדיק זיך מיטן פאלעסטינע-מאנדאט, אנגעפירט מיט א פאליטיק פון לאווירן און הנהות לגבי די אראבער און יידן, מער אבער לגבי אראבער, וואס האט דעם ציוניזם גאר נישט געבראכט. די ציוניסטישע אָרגאניזאציע, וואס גרייט זיך אצונד צום קומענדיקן קאנגרעס אָפּצושליסן דעם שדוך מיט די נישט-ציוניסטן אין דער יידישער אגענץ, קומט אבער אויך אין א שווערער סיטואציע, און וועלכער ס'ברענגט זי אריין דוקא דער פריינט, דער קומענדיקער לייבאר-מיניסטער וועדזשווד מיט זיין טעאָריע וועגן „זיבעטן דאָמיניאָן", וואס שמעקט אפילו אין תוך נאך (נישט שטארק סאציאליסטישער) אימפעריאליסטישער קאָלאָניאל-פּאָליטיק. די רעוויזיאָניסטן האבן זיך שוין אָנגעכאפט פייער און פלאם פאר דער זאך און די ציוניסטישע אָרגאניזאציע גופא ווייסט נאך נישט, וואס די זאל זאגן. דער XVI-טער ציוניסטישער קאנגרעס וועט צוליבן אויסגאנג פון די ענגלישע וואלן שטיין אין א שטעלונג פון שארפער שפאנונג און דער היסטאָרישער אחריות, וועלכן ס'נעמט אויף זיך איצט ווייצמאן איז א גאר געוואלטיקער.

וויאזוי מ'זאל נישט באטראכטן די ענגלישע ארבעטער-פארטיי — מוראדיק רעוואלוציאָנער איז זי זיכער נישט — באדייטן די איצטיקע וואלן אן איבערקערעניש סיי אויפן געביט פון דער אלגעמיינער וועלט-פּאָליטיק, סיי ביים קליינעם יידישן פאלק.

ספּעקטאטאָר.

די וואך.

אין גאנץ אייראָפּע איז פאָרגעקומען א שטארקע אָפּקילונג פון דער טעמפּעראטור. אין מאנכע געגנטן איז די דיפערענץ זער א גרויסע. די מעטעראָלאָגן פירן דאס צוריק אויף דעם קאטאסטראָפאלן ערד-ציטערניש אין ארגענטינע.

*

דער עקספּערטן-קאָמיטעט אין פאריז האָט זיך געאייניקט אין דער פראגע פון די דייטשע אָפּצאָלונגען. מיטוואָך איז פאָרגעקומען דאס אונטער-התמענען פון דעם נייעם אָפּמאך.

*

אין ראדיטש-פּראָצעס, וועלכער קומט איצט פאָר אין בעלגראד האָט דער פּראָקוראָר פארלאנגט טויט-שטראָף פארן הויפּט-מערדער פונישא ראטשיש און [illegible]

*

דער ס. ד. דעפּוטירטער זשומאנקא האט צוריקגעשיקט דער רעגירונג דעם אָרדן „סטעאוא ראָמאניע" מאָטיווירנדיק דאס דערמיט, אז ער וואָלט געוועזן צופרידן די רעגירונג זאל רעאליזירן די פּרינציפּיען פון אלבא-יוליא.

*

די זאָנדע 160 אין מאָרעני, אין וועלכער ס'איז דעם 1-טן יוני אויסגעבראָכן א שרפה ברענט נאָך אלץ. פון אלע טיילן פונם לאנד קומט מען באַוואונדערן די פלאמען, וועלכע גרייכן צענטליקער מעטר אין דער הייך.

*

די צאָל פון די מלוכה-באאמטן אין גאנץ רומעניע א חוץ די קאָמונעס און זשודעצן באטרעפט איבער 350 טויזנט זייער געהאלט אין ערך 19 מיליארדן דאס איז פולע 30 פּראָצענט פונם בודזשעט.

*

די אויטאָריזאציעס פון די דענטיסטן זענען אויטאָמאטיש ווייטער פּראָלאָנגירט געוואָרן ביז דער מיניסטער-ראט וועט אָננעמען אנטשיידענדע באשלוסן.

*

דער עקאָנאָמ. ראט האָט באשלאָסן פאָרצושלאָגן א העכערונג פון דער אימפּאָרט-טאקסע פון 600 אויף 1600 ליי פאר א וואָגאָן תבואה.

*

אין לעמבערג האָבן שטודענטישע דעמאָנסטראציעס אָנגענומען א פּאָגראָמאַרטיקן כאראקטער. ס'איז דעמאָלירט געוואָרן דאס יידישע שטודענטן-היים, דער אנשטאלט פונם יידישן גימנאזיע און די רעדאקציע פון דער „כווילא".

*

אין נייעם ענגלישן פארלאמענט וועלן זיצן 14 יידישע דעפּוטאטן, וועלכע זענען געוויילט געוואָרן אויף אלע דריי ליסטעס. אויף דער ליבעראלער — 4 קאָנסערוואטיוו — 6 און לייבאָר-פּארטיי 4.

*

די פארהאנדלונגען פון דער ציונ. עקזעקוטיווע [illegible] אז א דריטל חלק פון אלע עפנטלעכע ארבעטן אין א"י וועלן איבערגעגעבן ווערן דער ייד. ארבעטער-שאפט באזונדערס פונם היפוער פּאָרט.

*

די באקאנטע יידיש-אמעריקאנישע ארבעטער-פירער שיפּליאקאָוו, הילמאן און וואָלמאן טרעטן אריין אין דער פארברייטעטער יידישער אגענץ.

*

די לעצטע אסימילאציע פעסטונג אין פּוילן: די קראָקער קהלה איז געפאלן. ביי די נישט לאנג פארגעקומענע וואלן האבן די אסימילאנט- און אגודה'ניקעס פארלוירן זייערע ממשלה. די ציוניסטן האבן באקומען 10 מאנדאטן, דער בונד 1 מאנדאט.

*

די ווייס-רוסישע רעגירונג האט באשלאָסן צו בויען אין האמעל א רייע פאבריקן און וועלכע ס'זאָלן באשעפטיקט ווערן איייניקע טויזנט יידישע דעקלאסירטע.

זשאָנט אויף נייע וועגן

סמבטיון־לעגענדע און איר פירוש

— פון וואנעט וועט קומען אונזער הילף? ווער וועט זיך אָננעמען אין טאָג ווען דער בעכער פון טרערן און לייד וועט זיין אזוי פול, ביז צום איבערגיין? און ווער וועט זיך אקעגן-שטעלן די אלע שטראָפן פון דער תוכחה, וואָס זענען אָנגעגרייט פאר אונז?

— צען א האלב שבטים האָבן זיך פארלוירן פון אונזער פאָלק, זענען פארוואָפן געוואָרן פון יענער זייט סמבטיון און זיי וועלכע לעבן דאָרט פריי און גליקלעך, זיי זענען באשטימט אין די שווערסטע טעג פון אונזער גלות צו קומען אלס דערלייזער, צו פירן מלחמה מיט דער טויזנט-קעפּיקער היה, וואָס איז אויפגעשטאנען קעגן אונז...

אן אלטע לעגענדע, וועלכע איז אין 1914 געוואָרן א ממשות. אין יאָר, ווען יידיש לעבן אין מזרח-אייראָפּע איז פארטראָנקן געוואָרן אין טייכן בלוט, ווען ארמייען האָבן צעטרעטן די שטעט, וווּ מיר האָבן יאָר-הונדערטער לאנג געוואוינט און געשאפן, ווען ס'האָט זיך אָנגעהויבן א פעריאָד פון די אויסגעזוכטעסטע צרות, פון רדיפות וואָס האבן אונז ציטערן געמאכט ביז אין די טיפסטע וואָרצלען פון אונזער קיום. דעמולט איז די אלטע סמבטיון-לעגענדע געוואָרן פארשטענדלעך.

דעמולט ווען ס'איז געקומען די ערשטע הילף פון יענער זייט ים, פון אונזערע ברידער אין אמעריקע.

פארנעם פון דער זשאָנט־ארבעט

אין די אמאָליקע עסטרייכישע פּראָווינצן האָבן מיר זיך באקענט מיט דער הילף ערשט אין יאָר 1919. אבער דעמולט איז זי שוין געווען אין פינפטן יאָר פון איר באשטאנד, אן אָרגאניזירטע און מיט

גרויסע צילן: צו ראַטעווען א מיליאָנען פאָלק פון אונטערגאַנג.

פאַראַלעל מיט די ערשטע גירושים און צרות אויף יידן אין אייראָפּע שאַפט זיך די הילף אין אמעריקע. אין אָקטאָבער 1914 אָרגאַניזירן זיך דאָרט צווי גרויסע הילפס-קאָמיטעטן, וועלכע פאַראייניקן זיך צו א געמיינזאַמער הילפס-אַקציע: זשאָינט דיסטריביושן קאָמיטעט, צו וועלכן ס'קומט נאָך צו דער פאָלקס-אונטערשטיצונגס-קאָמיטעט פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט.

ביז צום יאָר 1922 האָט דער זשאָינט שוין געזאַמעלט אין ערך פון פופציק מיליאָן דאָלאַר און זיי פאַרטיילט אין די לענדער ווו די צערשטערונג און דער חורבן האָבן זיך ברייט געמאַכט. סיביריען, רוסלאַנד, מיטל-אייראָפּע, דייטשלאַנד, באַלקאַן, טערקיי און קליינאַזיען א. א. אין אַלע לענדער האָט דער זשאָינט געוווּרקט און אין כּלערליי פאָרמען געבראַכט הילף. מיר געדענקען עס גוט!

אין בוקאָווינע האָט ער אָנגעהויבן סוף 1919 מיט דער רעליף-אַרבעט, פאַרשפּרייטנדיק זיך אויף אַלע געביטן פון סאָציאַלער טעטיקייט און שטיצנדיק אַלע סאָציאַלע אַנשטאַלטן — און איז איז איבערגעגאַנגען צום אויפבויען די חרובע הייזער און עקזיסטענצן. שטעט, ווו א שטיין אויף א שטיין איז נישט געבליבן, זענען ווידער אויפגעבויט און באַלעבט געוואָרן פאַרטריבענע האָבן זיך אומגעקערט אין זייערע היימען. סאַדאַגורא און וויזשניץ זענען לעבעדיקע עדות!

אין יאָר 1924 האָט דער זשאָינט אין אמעריקע געמאַכט זיין לעצטן דרייוו לטובת דער קאָלאָניזאַציע אין רוסלאַנד — און דאַן אָנגעהויבן צו ליקווידירן. אין אייראָפּע איז א נייע גרינדונג פון זשאָינט מיט יי"קא בשותפות, די פאָנדייש ן געוואָרן דער צענטראַלער כּח פאַר דער יידיש קאָאָפּעראַטיווער באַוועגונג, וועלכע נעמט אַרום א נעץ פון הונדערטער פאָלקסבענק און שטיצט די יידישע ווירטשאַפטן און ערציט זיי צו זעלבסט-הילף.

אין יאָר 1928 האָט די ליקווידאַציע געדאַרפט פאַרענדיקט ווערן.

נישט צייט אפשר, נאָך 14 יאָר זייט דער גרינדונג און טעטיקייט און מער ווי צען יאָר נאָכן שליסן דעם שלום?

האָבן זיך נישט געהערט פון אַלע זייטן אַרגומענטן און טענות קעגן? וואַגיקע קריטיק וועגן די מאָראַלישע שאָדענס פון דער זשאָינט-אַרבעט, וועגן די נישט-ריכטיקע מעטאָדן, די פאַרש'דענע עקספּערימענטן א. א. וו.?? האָט מען געשפּאָרט מיט פאַרווורפן? אמת מ'האָט א סך גענוצט מיט קריטיק און נעהאָלפן צו רעפאָרמען און אין דעם מאָס ווי די זשאָינט-טויער האָבן זיך צוגעפּאַסט צו די פאָדערונגען פונם יידישן אייראָפּע אין דעם מאָס זענען רויִק געוואַקסן די ערפאָלגן פון זייער אַרבעט!

דעם חשובן מיטאַרבעטער ה' משולם סורקעס אונזער צער און מיטגעפיל צום טויט פון זיין פאָטער.

די רעדאַקציע-קאָלעגיע.

די קאַטאַסטראָפאַלע נויט און די יידישע מאַסן.

אייראָפּע האָט זיך אָבער דאָך באַרוהיקט. די ווירטשאַפטלעכע סיטואַציע איז נאָרמאַליזירט. די פינאַנצן פון די נייע מלוכות געפינען זיך אין א שטאַדיום פון סאַנאַציע. ס'בליען און ווערן גרויס די באַפרייטע פעלקער. און די יידן אַלס געטרייע בירגער פון די דאָזיקע שטאַטן, זיי זאָלן דאָך נהנה זיין פון אַלע די גוטסקייטן, העלפן מיט אינם אויפבוי און לעבן פריי און גליקלעך...

אַזוי וואָלט עס באַדאַרפט זיין, אָבער ווי ווייט איז די פּראַקטיק פון דער טעאָריע! וואָס מער ס'נאָרמאַליזירט זיך דאָס לעבן פון די הערשנדיקע נאַציעס אַלץ שווערער ווערט עס פאַר אונז. פּוילן, איז א קלאַסישער ביישפּיל! ס'איז ברייט און ווייט באַוווּסט וואָס דאָרט גייט פאָר און וועלכן גורל ס'האָט די יידישע באַפעלקערונג. מיט א גסיסה, קאָן מען פאַרגלייכן די פאַרהעלטנישן דאָרט!

און ביי אונז? די יונגע רומענישע דעמאָקראַטיע איז דערוואַכט, אויך דא זאָל זיך אָנהויבן א נייער פּעריאָד פון אַרבעט, אויך דאָ זאָל דער באַפעלקערונג פאַרלייכטערט ווערן דער לעבנס-קאַמף און ס'זאָלן געשאַפן ווערן יענע באַדינגונגען, וואָס זענען נויטיק פאַר א פרייע אַנטוויקלונג.

און די יידן?

נישט בעסער גרייט עס זיך פאַר זיי ווי אין פּוילן. א פּראָצעס פון אַרויסשטופּן אויס אַלע ווירטשאַפטלעכע פּאָזיציעס, א טענדענץ צו נאַציאָנאַליזירן די שטעט, צו נאַציאָנאַליזירן דעם מלאכה-שטאַנד, צו פאַרטרייבן די יידישע אינטעליגענץ פון די פרייע באַרופן און פון די עמטער.

יעדער טאָג מאַכט עס ערגער, יעדער געזעץ ריכטעט זיך אָקעגן דער שטעדטישער באַפעלקערונג.

צען יאָר נאָך דער פאַראייניקונג און ס'איז נאָך באַדייטענד ערגער געוואָרן ווי אין די ערשטע שווערע יאָרן תיכף נאָך דער מלחמה.

נעמט דאָס יידישע טשערנאָוויץ!

דער בעל-מלאכה, פירט א שווערן קאַמף פאַר זיין רעכט אויף אַרבעט. אָנגעוויזן אויף זיך אַליין, נישט באַקומענדיק קיין שום אַרבעט פון די עפנטלעכע און מלוכה'שע אַנשטאַלטן — נישט האָבנדיק קיין איין ביליקן קרעדיט — אין דער מאָס ווי דער רומענישער בעל-מלאכה, זיין קאָנקורענט — נישט האָבנדיק די פויטיקע מאַשינען, צאָלנדיק דירה-געלט, וועלכעס שטייגט אַריבער א פילפאַכיקס פון פאַר דער מלחמה — שטייערן וואָס שטייען נישט אין פאַרהעלטניש צו זיינע הכנסות, פאַלט ער אַריין אין חובות און נויט און ווערט טעגלעך פאַראָרעמטער.

ערשט נישט לאַנג האָבן מיר געהערט ביי אַן אַנקעטע וועגן גרינדן א קאָמיטעט פאַר קאָנסטרוקטיווער הילף, ווי די פאָרשטייער פון בעלי-מלאכות האָבן דערקלערט, אז אומצייליקע פון זיי דרייען זיך אַרום אָן א שטיק ברויט. און אז די צאָל פון די נעפאַלענע, וועלכע טרעטן אָפּ פונם ווירטשאַפטלעכן קאַמף וואַקסט פון טאָג צו טאָג. דער קאַטאַסטראָפאַלער ווינטער, די איצט זער וואַקסנדיקע קריזיסן האָבן זייערס צום לעצטן געטון און די מלאכה גליטשט זיך אַרויס פון יידישע הענד...

דער סוחרים-שטאַנד האָט עס נישט בעסער!

די ציפערן זייגן אים אויס ווי פּיאָזקעס — דאָס דירה-געלט באַטרעפט אָפט צווייטאָל אַזויפיל וויפיל זיין עקזיסטענץ-מינימום — שטייערן, באַקשישן און רעזשי פירן עס אַז א גרויסער טייל פון די יידישע גרעסערע און קליינערע סוחרים ווערן פּאַסיוו און פאַלימענטן זענען אויפן סדר-היום. יעדע וואָך ברענגט פינף—זעקס קאָנקאָרדאַטן. מיר קאָנען אויפציילן יידישע סוחרים, מענטשן, וואָס זענען יאָרן לאַנג געשטאַנען מיט פירמעס, וועלכע זענען צעדריקט געוואָרן פון די „נאָרמאַלע פאַרהעלטנישן" און דרייען זיך היינט אַרום אָן ברויט.

און די גרויסע יידישע טעקסטיל-אינדוסטרי, וועלכע האָט א צייט לאַנג באַשעפטיקט הונדערטער יידישע אַרבעטער — אויך זי געפינט זיך אין א שטאַדיום פון ליקווידאַציע.

דער יידישער טעקסטיל-אַרבעטער פאַרדינט דורכשניטלעך ביז 8 ליי פאַר א שעה — דאָס הייסט ביי צען שעהדיקער טעגלעכער אַרבעט פאַרדינט ער אין א וואָך 480 ליי (ד. א. 3 דאָלאַר) פון וועלכע ס'באַטרעפן פאַרשידענע אָפּצאָלונגען אין ערך 80 ליי — און דאָס פאַרבליבענע געלד איז נישט גענוג פאַר דירה-געלד!

און דער יידישע פּריוואַט-אַנגעשטעלטער, באַאַמטער? אויך זיי געפינען זיך אין א פּראָצעס פון אַלץ גרעסערן פאַרעלענדן, אויך זייערע הכנסות רייכן נישט מער יוי קוים אויף העלפט פון דעם וואָס איז נויטיק פאַרן עקזיסטענץ-מינימום — אויך ביי זיי נעמט צו די דירה מער ווי א דריטל פונם גאַנצן פאַרדינסט!

און די יידישע יוגנט פון אַלע קלאַסן — א חוץ דער גרויסער בורזשואַזיע — שטייט ווי פאַר א גרויסער מויער, וועלכע פאַרשטעלט איר דעם וועג — צו וואָס זיך נעמען און וווהין גייען אַרבעט זוכן?

דאָס רומענישע לערן-ייִנגל פאַרנעמט די פּלעצער ביי די יידישע בעלי-מלאכות, דער רומענישער שטודענט און דער רומענישער אַרבעטער ווערן פון אַלע מלוכהשע אַנשטאַלטן געשיצט;

און וואַנדערן איז נישטאָ וווּהין — א גרויסער טייל פון די עמיגראַציע-קאַנדידאַטן וואָלטן שוין אפילו אויף קיין הוצאות נישט געהערט...

אַזוי זעט אויס אין איניקע אַלגעמיינע שטריכן געשילדערט די סיטואַציע היינט, צען א האַלב יאָר נאָכן שליסן דעם שלום!

און קאָן מען עס מיט פאַרלעגטע הענט צולאָזן אז די ירידה זאָל אַרומנעמען נאָך ברייטערע פאָלקס-קרייזן — אז דאָס עלענט זאָל אַלעמען פאַרשלונגען?

די נויטווענדיקייטן פון הילף.

און קאָן מען אַליין, מיט אייגענע כּוחות אָפּהעלפן?

און טוט עפּעס די מלוכה פאַר אונז?

ווידער מעלדן זיך די ברידער פון אמעריקע!

זיי האָבן באַשלאָסן נישט אָפּצושטעלן די אַרבעט;

נישט דער באַאַמטן-אַפּאַראַט פון זשאָינט וויל עס, נייז, 96 פּראָצענט פון די געלד-געבערס האָט אין א רעפערענדום אויסגעדריקט דעם ווילן ווייטער צו העלפן די יידן אין מזרח-אייראָפּע!

אָבער אַנדערע וועגן זענען נויטיק פאַר דער זשאָינט-אַרבעט! אַנדערע מעטאָדן ווי ביז איצט. די פּראַקטיק האָט גענוג געוויזן ווי אַזוי מ'באַדאַרף עס נישט טון!

די שטאַרבנדיקע יידישע שטעט פאָדערן נאָר איינס: אַרבעט! זיי זענען נייטלאַנד פאַר א סך אינדוסטריען, וועלכע וועלן באַשעפטיקן הונדערטער משפחות.

דער יידישער בעל-מלאכה דאַרף לאַנגדויערנדיקע קרעדיטן צו א ביליקער עיסקה, כּדי זיינע מכשירים און מאַשינען אויסצולייזן פון די וווּכערערס, כּדי זיין ווערקשטאַט צוצופּאַסן צו די היינטיקע פאָדערונגען! כּדי צו קאָנען קויפן די נויטיקע רוי-מאַטעריאַלן!

דער יידישע קליינהענדלער נויטיקט זיך אין מיטלען כּדי צו שאַפן איינקויפס-סינדיקאַטן — און קאָאָפּעראַטיוון, וועלכע זאָלן אים ראַטעווען פאַר דער קאָנקורענץ מיט די גרויסע פאַרקויפס-הייזער.

די יידישע אַרבעטער און אַנגעשטעלטע, וועלכע האָבן אַרבעטס-פּלעצער נויטיקן זיך אין דירות כּדי נישט צו גרונד צו גיין פון חובות און דחקות און צו קאָנען ערציען אין געזונטע באַדינגונגען זייערע קינדער.

די יידישע יוגנט, זי פאָדערט א באַזונדער פאַרנעמען זיך מיט איר, זי פאָדערט מעגלעכקייטן צו קאָנען לערנען א מלאכה צו קאָנען זיך אומשיכטן פון די האַנדלס-פאַכן צו פּראָדוקטיווע באַשעפטיקונגען, צו קאָנען פאַרדינען אויף ברויט!

די פאַרהאַנענע יידישע קאָאָפּעראַטיוון פאָדערן גרעסערע מיטלען פאַר זייערע קרעדיט-באַדערפנישן! באַזונדערע פאָנדן צו געבן א גרויסן טייל פון סוחרים און בעל-מלאכות גמילות חסדים אָן עיסקה, פאַר דער צייט ביז זיי וועלן זיך ווידער נאָרמאַליזירן זייערע פאַרהעלטנישן און ווידער ווערן פעאיק צו זיין קאָאָפּעראַטיוו-מיטגלידער.

ס'איז א גרויסער טעטיקייטס-פּראָגראַם, וואָס פאָדערט א סך מיטלען און ס'איז נאָר וויכטיק אונטערצושטרייכן, אז די הילף מוז זיין וואָס מער צוגעפּאַסט צו די נויטן פון די ערטער און אָוועקגעשטעלט אויף וואָס ברייטערע יסודות און די הויפּט-פּרינציפּן מוזן זיין:

אויפצובויען די פאַרניכטעטע עקזיסטענצן פונם ווירטשאַפטלעכן קריזיס;

טעאַטער

די גאַסטשפּילן פון דער באַנייטער „ווילנער טרופּע".

I.

„קידוש השם" פון שלום אַש, אינסצענירט אין 20 בילדער דורך דר. מיכאַעל ווייכערט, דעקאָראַציעס און קאָסטיומען פון י. וויינטרייב, מוזיק פון ה. קאָהן.

טעאַטער איז נישט מער קיין פאַרווייליגנס-מיטל, טעאַטער איז שפּיגל פון לעבן, דאָס לעבן איז משפּיע אַזוי ווי אויף אַלץ, אַזוי אויך אויף דער קונסט. ס'איז פאַר אונז גאַנץ פאַרשטענדלעך אז דער רעזשיסער פון מאָדערנעם טעאַטער, באַטראַכט ס'רוב די פּיעסע פון דעם אָדער יענעם מחבר בלויז פאַר דער קאַנווע אין וועלכער ער וועבט ערשט אַריין א אינהאַלט, וואָס שפּיגלט אָפּ מער אָדער ווייניקער די תּקופה אין וועלכער מיר לעבן, אַזוי באַגעגענען מיר טאָקע אויפירונגען פון אַלטע, אפילו ערשטראַנגיקע טעאַטער-פּיעסן, וועלכע האָבן נאָכן איבערקנייטן פונם רעזשיסער באַקומען נישט נאָר אַן אַנדער פּרצוף נאָר אויך אַן אַנדערן תּוכן. און היינט ווען מיר האַלטן ביי א צייט פון סאָציאַלע איבערקערענישן, פון דערוואַכטער מענטשלעכער אַקטיוויטעט, איז „קידוש השם" נישט מער צייטיק פאַר דער בינע.

„קידוש השם" איז דער אויסדרוק פון נאַציאָנאַלער פּאַסיווקייט, אויב זיין ליבער נאָמען פאָדערט, וועלן מיר אים געבן אונזערע נשמות קדוש וטהור, דאָס איז די ראָמאַנטיק, פון וועלכער מיר האָבן זיך נאָך אַגב נישט איינגאַנצן אויסגעניכטערט, אָבער מיר האַלטן זי אין גובר זיין; דער נייער ייד, דורכמאַכנדיק פאַרשידענע פּאָגראָמען און שחיטות, און דערנאָך די וועלט-מלחמה איז שוין נישט מער פּאַסיוו, ער איז שוין רעוואָלטירט, און לאָזט זיך נישט מער שעכטן פאַר זיינע אידעאַלן, נאָר ער קעמפט, ער קעמפט אַקטיוו אפילו ווען ער זעט פון פאָרויס זיין מפּלה. אין דאָ ליגט דער הויפּטפעלער פון רעזשיסער: ער שפּיגלט אָפּ „אָביעקטיוו" אַש'ס ראָמאַנטיק פון וועלכער מיר זענען אין דעם פּרט שוין אַביסל ווייטער.

דר. ווייכערט, א באַוווּסטער טעאָרעטיקער פון יידיש טעאַטער האָט זיך פאַרמאָסטן, צו געבן א בינע-תּיקון אַש'ס נאָוועלע „קידוש השם", און ס'איז אים אין א געוויסער מאָס געלונגען; מיר האָבן שוין געזען אין א סך ווערק באַאַרבעט פאַר דער בינע, נאָר בשעת די באַאַרבעטער האָבן קיין אַנדערן וועג געפונען ווי איין אָדער צווי עפּיזאָדן פון דעם באַטרעפנדיקן ווערק איינצוגרויזן אין אַן ענגן ראָמאַן פון 4—3 אַקטן אָדער עטלעכע בילדער, (טביה דער מילכיקער, ברידער קאַראַמאַזאָוו, די 7 געהאַנגענע) און דאַדורך צוגענומען א סך פיינקייטן פון דעם דאָזיקן ווערק, זעען מיר דאָ פאַר זיך לרוב די גאַנצע זאַך וואָס דער מחבר האָט אָנגעשריבן, נישט אין 3 אַקטן נאָר אין אַזויפיל און אַזויפיל קאַפּיטלעך. א שפע פון בילדער לויפן פאַר אונזערע אויגן און פאַרכישופן. רעזשיסער, שוישפּילער, מאָלער און צום טייל אויך מוזיקער זענען דאָ געוואָרן איין גאַנצס און אַרויסגעקומען איז א שיינע האַרמאָניע.

פּראַכטפולע אין סטיל געהאַלטענע דעקאָראַציעס דאַקענן נישט אין סטיל, אָבער האַרציקע מוזיק און פיינער אַנסאַמבלשפּיל, אַגב דאָס איינציקע וואָס באַרעכטיקט נאָך אַביסל די טראַדיציאָנעלע פירמע „ווילנער טרופּע".

פון די אַקטיאָרן האָבן זיך אַרויסגעוויזן קלאַראַ סעגאַלאָוויטש — א פיינע בינענגעשטאַלט, אַקטריסע אָן א שום פּנים, איז זי אויפגעפאַלן מיט איר עכטקייט, שטיפערישקייט אַלס מיידאַלע-כּלה, זענען מיר איבעראַשט פון איר צניעות ווי א יונגווייבל, האָט זי געכישופט נישט נאָר דעם קאָזאַק אויף דער בינע, נאָר דעם פול געפּאַקטן זאַל מיט צושויערס.

א. שטיין האָט אין זיין הייליק שניידערל געשאַפן א גלענצענדע געשטאַלט, פון דעם מאָגערן ליו-ניק האָט אויסגעשטראָמט אַזא מילדע וואַרעמקייט, און מיט איינגאַרטיקער מתיקות זענען זיינע נגונים און תּפילות דורכגענומען (אַגב תּפילות צו פיל, ווייל, בכלל האָט מען צופיל געדראַוונט ביי דער אויפירונג).

א פיינעם טיפּ האָט אויך געגעבן, דאַמב אין מענדל אַרענדאַר, אין א טייל סצענעס האָט ער אויף זיך נעצויגן די אויפמערקזאַמקייט. א געלונגענע שאַפונג איז די דינסט מאַריושאַ, געשפּילט פון פּרוי וויטאַלינא, וועלכע איז מרמז אויף א סך פאַרשטענדניש און טאַלאַנט. קאַמיי און יערעם — קאָרעקט. שעפטל-מהודריק אין זיינע ביידע קרעאַציעס, א באַטאַמטער ציצית-פאַרקויפער און וואויל אין זיינע גימטראָות.

גלייזערס פּאָפּ — גוט, אַגב מאָמענטוויז צו פיל גוט. אָבער אויך די איבעריקע נישט מיט די נעמען דערמאָנט, האָבן דערפילט זייער פליכט, און זענען גלייכע שותּפים צו דעם פיינעם קאָלעקטיוושפּיל.

II.

„פעריפעריע" (אונטערוועלט) א פּיעסע אין 4 אַקטן (14 בילדער) פון, פראַנטישעק לאַנגער.

ווידער נישט קיין נייעס. פּראָבלעמען וואָס זענען שוין געקייט און בעסער צוקייט געוואָרן. אָבער די באַאַרבעטונג איז א געלונגענערע, גאַנץ פיינע און אינטערעסאַנטע סיטואַציעס. ס'ווערט דאָ דעמאָנסטרירט די „אונטערוועלט" מיט אַלע אירע ליכט- און שאָטנווינקאַלעך, רוקן זיך פאַר אונז אַרויס פאַרשידנאַרטיקע באַשעפענישן וואָס פּלעקן זיך אויפן פאָן פון דער נאַכט, ווייל די ליכטיקייט פון טאָג איז פאַר זיי צו געפערלעך. ס'ווערט דאָ אַנטפּלעקט די פרוי פון דער אונטערוועלט, וועלכע איז שוין איינגאַנצן אַראָפּגעזונקען, באַווייזט זיך אָבער דערהויבן צו דער העכסטער הויך פון ריינקייט, אין דעם מאָמענט ווען זי האָט ליב. דער זשוליק פראַנצי הרגעט אין א ליידנשאַפטלעך פאַרשיכורטער מינוט א מענטשן, באַקומט הרטה, און וועלנדיק לייטערן זיין געפלאָנט געוויסן, גייט ער צום ריכטער און איז זיך מתודה, אָבער דער ריכטער גלויבט אים נישט ווייל אין פּראָטאָקאָל שטייט אַנדערש.

דער דיכטער פון דער אונטערוועלט איז דאָ נישט פערזאָניפיצירט אין „העלד" פון דראַמאַ, נאָר אין א קאָנפערענסיע, וועלכער טייט אונז אָן אויף יעדן בילדל, און מאַכט דעם אונטערצי באַזינגענדיק די פאַרהוילענע נשמות פונם אונטערוועלטמענטשל, אין שפּייענדיק אין פּנים דער פאַרגעשריבענער גערעכטיקייט.

די רעזשי האָט דאָ ווידער געזינדיקט. ראשית אין א טייל בילדער צו פיל שמועס און דערפאַר ווייניק שפּיל, וואָס האָט אַביסל געלאַנגווייל(ט), און צווייטנס זענען צוויי ביז דריי בילדער איבערפליסיק.

די אַנטיילנעמערס:

גלייזער, אַזוי ווי ער האָט אין „קידוש השם" לויטער געזונגען, האָט ער דאָ נישט פאַרשטענדלעך

פארהיטן דאס פאראָרעמען פון וויטערע שיכטן;

און ערציען די יוגנט דורך שאפן פון לערן-מעגלעכקייטן פאר פראָדוקטיווער ארבעט.

אין אמעריקע זענען פאראן שטארקע טענדענצן פאר אָט די נייע וועגן פאר דער זשאָינט-טעטיקייט;

לאָמיר פון אונזער זייט דאָ, אויך ווירקן אין דעם זין!

ש. א. סופר.

נאָטיצן

דער וועג פון דער יידישער ארבעטערשאפט.

* ציוניזם און סאָציאַליזם — דאס איז די אקס ארום וועלכער ס'דרייט זיך דאס יידישע לעבן, ארום וועלכער ס'גרופירן זיך די פארטייען מיט זייערע פראָגראַמען און קאמף-לאָזונגען און פון וואַנעט ס'שטראַלן אויס די פראָבלעמען און די פארשידענסטע ריכטונגען.

דער ציוניזם ווערט אַם שטארקסטן באקעמפט פונם „בונד“. דער קאמף פארנעמט אין זיין טעטיקייטס-פראָגראַם א ברייטן אָרט, א סך מי קאָסט עס אָפּ און אָפּט גייט עס אויפן חשבון פון פרינציפּיען און סאָציאַליסטישע אידעאַלן. אָבער ס'מוז געפירט ווערן ווייל אין ציוניזם איז פארהאַן די גרעסטע סכנה פארן „בונד“.

דער ציוניזם, באזונדערס אין דער מאַרקסיסטישער באגרינדונג פון בּאָראָכאָוו, הוילט אויס דעם בונד פון אינעווייניג און וואס מער דער „בונד“ באשעפטיקט זיך מיטן אויסוואָרצלען פון די „אוטאָפּיעס“ און נאציאָנאַליסטישע פאָדערונגען — אַלץ טיפער דרינגען זיי אריין אין בונד אליין. דער באָראָכאָוויזם האָט נישט געהאט קיין בעסערן תלמיד ווי דעם בונד. באטראכט נאָר דעם בונד'ס וועג ביז היינט! זיין ארויסטריט אלס סאָציאַליסטישע פארטיי אמאָל און די נאציאָנאַלע פאָרדערונגען פאר אלע געביטן פונם יידישן לעבן, וועלכע דער בונד שטעלט אומעטום ארויס. ס'קאָן נאָך אזוי ווייט דערגיין אז דער בונד וועט באזינגן דעם פראָלעטארישן ציוניזם און אין זיך אויפנעמען אלץ, וואס ער האָט באקעמפט ביי די פועלי-ציון!

פאר וואָס זאָל מען נישט טאָרן דאסזעלבע אין ארץ-ישראל, וואס ס'איז אין רוסלאנד א געבאָט און א פליכט? וואָס ס'הייסן דאָרט טון די יעווסעקעס: קאָלאָניזירן די יידישע מאסן, פּיאָנירטום און חלוצי-אנישער גייסט כדי איינצונעמען די מדבריות — שאפן א יידישע אינדוסטריע און א נאציאָנאַלער סביבה, ווי ס'זאָל אויך אויסוואקסן א יידיש פאָלק רייף פארן סאָציאַליזם...

בונד מוז קומען דערצו, אז אין ארץ-ישראל איז עס אויך ערלויבט. דאס לאנד איז נאָך נישט דער עיקר, דער באָראָכאָוויסטישער קוק און דיאַגנאָז איז די הויפטזאך און וועלן זיי האָבן זיך צוגעפאסט דערצו, דאן איז דער וועג פון דער יידישער ארבעטערשאפט נאָר איינער: איבערצובויען דאס יידישע פאָלק צון אן ארבעטנדיקער געזעלשאפט אויף סאָציאַליסטישע יסודות, דאס וואס באָראָכאָוו האָט פאָרויסגעזען און פאָרויסגעזאָגט און וואָס ס'פארווירקלעכן היינט זיינע תלמידים אין עמק און אין קרים.

אָט די געדאנקען האָבן זיך געהערט ביי דער לעקציע פון ר ייס (ווארשע) וועגן וועג פון דער יידישער ארבעטערשאפט. ער איז נישט געקומען ווי עהרליך און גערופן צום קאמף, מיט ארגומענטן און א דיאלעקטיק וואס כאפט גיכער — ער האָט נאָר דערציילט פון באָראָכאָווס נצחון פון דעם פּראָצעס פון איבערבויען, וועלכער קומט פאָר אומעטום, ווי ס'באנייען זיך די יידישע מאסן;

דער וועג פון דער יידישער ארבעטערשאפט איז א גלייכער: ער פירט צום אויפלעבן דורך ארבעט אויף קאָלעקטיווע יסודות!

דער באָראָכאָוויזם טריאומפירט אין סאָוועט-רוסלאנד און אין אלט-נייעם פאלעסטינא!

א יידישער אוניווערזיטעט.

* די באציאונגען צווישן יידישע און נישט-יידישע שטודענטן אויף די אמעריקאנישע אוניווערזיטעטן זענען שוין לאנג נישט מער קיין פריינטלעכע. די ערשטע אנטיסעמיטישע שפּראָצונגען זענען געמעלדעט געוואָרן פון די פארשידענע הויכשולן, וועלכע זענען צום גרעסטן טייל דאָרט נישט קיין מלוכה'שע נאָר פריוואטגרינדונגען און פאר וועלכע ס'זאָרגן יחידים אָדער פריוואטע געזעלשאפטן. ביי די באראטונגען פונם יידישן קאָנגרעס האָט אויך ראבינער וויז אויפגעהויבן די פראגע וועגן אנטיסעמיטיזם אין דער שול און דער קאָנגרעס האָט אין א רעזאָלוציע דערצו גענומען שטעלונג.

איצט קומט די מעלדונג וועגן א פלאן צו שאפן א יידישן אוניווערזיטעט. לויט א ידיעה פון דער יידישער טעלעגראפן-אגענטור איז פאָרגעקומען אין נעוו-יאָרק א באשפּרעכונג פון א גרופּע, איינגערופן פון א געוויסן הער מוררי באָקסער, וועלכער האָט מיטגעטיילט אז א קריסטלעכער נדבן איז גרייט צו אסיגנירן צוויי הונדערט טויזנט דאָלאר פאר דער גרינדונג פון א יידישן אוניווערזיטעט אין דער סיטי פון נעוו-יאָרק. דער פלאן איז ביז איצט געהאלטן געוואָרן בסוד, ווייל מען האט מורא געהאט אז די יידישע פּאָליטיקער און עסקנים וועלן זיך אקעגנשטעלן דעם. און — מעלדעט מען ווייטער — די יידישע אָרגאניזאציעס האָבן נאָכדעם ווי ס'איז באקאנט געוואָרן דער פּראָיעקט, דערקלערט, אז זיי האָבן מיט דעם ענין קיין שום שייכות און שטייען ווייט דערפון.

ווען די מעלדונג זאָל זיך פולאינהאלטלעך באשטעטיקן, מוז מען מסכים זיין צו דער באציאונג פון די יידישע אָרגאניזאציעס. וואָרום ס'האנדעלט זיך דאָ נישט וועגן אן אוניווערזיטעט פאר יידישע וויסנשאפטן, נאָר וועגן אן אנשטאלט פאר יידישע שילער, וועלכע מ'וויל איזאָלירן פון די נישט-יידישע. ס'האנדעלט זיך וועגן אן אוניווערזיטעט, פאר די קרבנות פונם אנטיסעמיטיזם. לפנים דאכט זיך זער א הומאנע און גוטע זאך! אָבער וואָס פאר א סכנה איז אין דער איזאָלאציע פארהאן! שטאט דורך אויפקלערונג און פארשפרייטן כמן בילדונג צו ווירקן צווישן דער אמעריקאנער יוגנט, אז זי זאָל נישט אריינפאלן אין א בלינדער שנאה קעגן דער יידישער יוגנט נעמט מען זי אינגאנצן אוועק אין א באזונדערן אנשטאלט! איזאָלירן איז נאָך א גרעסערע סכנה ווי אין שנאה ביינאנד לאָזן! דורך איזאָלירן ווערט פארטיפט דער תהום צווישן די יוגנטן פון ביידע פעלקער, ווערט געשאפן א פרעמדקייט, וועלכע מ'קאָן קיינמאָל נישט באזייטיקן — וואָרום אויף דער שולבאנק דערנענטערן זיך די פעלקער צו אנאנד, אויף דער שולבאנק ווערן געשלאָסן פריינטשאפטן פארן גאנצן לעבן. איזאָלירן הייסט לאָזן א פרייע אנטוויקלונג די אנטיסעמיטישע שטרעמונגען אין די שולן ווי די יוגנט געפונט זיך נישט מער און ביי דעם יידישן שטודענט איינפלאנצן א געפיל פון מינדערווערטקייט. אלס ייד איז ער נישט ראוי צו באזוכן דעם אָדער יענעם גרויסן אוניווערזיטעט, אָבער אז ער וועט זיך שמדן?

אין איראָפּע האט מען מיט א צייט צוריק אויך געוואָלט גיין אויף דעם וועג און אָפּהעלפן די קרבנות פונם נומערוס קלויזוס אויף אזא אופן. אָבער די יידישע שטודענטן האָבן תיכף דערקענט די סכנה דערפון און דער פלאן איז נישט רעאליזירט געוואָרן.

ס'איז צו האָפן אז אויך אמעריקע וועט דאס ריכטיקע טון לטובת דער יידישער יוגנט!

בריוו צו די „טשערנאָוויצער בלעטער“.

גלגולים פון אן ארבעטער-פרעסע.

חשובער רעדאקטאָר!

ליינענדיק אין אייער ה' צייטונג דעם ארטיקל „דריי יובילייען“, איז מיר שטארק אויפגעפאלן דער ערשטער טייל, וואס איז נוגע דעם 10-יאָריקן יובל פון דער יידישער ארבעטער-פרעסע אין רומעניע.

לכתחילה האב איך מיך באמיט צו וויסן, וויימען איר מיינט, נאָר ליינענדיק ווייטער, האב איך מיר שוין אליין משער געווען, אז איר זענט אויסן „די נייע צייטונג“, וואס האט אָקאָרשט געפייערט מיט א גרויסן טאראראם א „יובליי“ אונטער אַט דעם טיטל. מיין פארוואונדערונג איז אָבער נאָך מעהר געוואקסן, זעענדיק, אז איר, חשובער ה' רעדאקטאָר, האט נישט געפונען קיין שיעור אין אויסלויבן די אלע מעלות טובות פון דער ארבעטער-פרעסע און אין אָנוואונטשן איר אזויפיל ברכות, אויף ווייטער.

אלס אן אלטער לעזער, נאך פונם „נייעם לעבן“, ע"ה (ווען מען האט נאך געשריבן „גענאָסע“ אנשטאט „חבר“!) ביז צו דער היינטיקער „נייער צייטונג“, מיט דעם פראָקלאמאציע-סטיל און די אמעריקאנישע טיטלען, דערמאָן איך זיך גאנץ גוט אין די אָפּטע רעדאקציאָנעלע גלגולים און מעטאמאָרפאָזן פונם חשובן בונדישן אָרגאן פון רעכטס אויף לינקס און פון לינקס אויף רעכטס, וואס האבן זיך אזויפיל מאָל איבערגעחזרט, וויפל ס'האבן זיך געביטן זיינע נעמען. נישט חלילה די „אויסגעהאַלטענע“ בונדישע רעדאַקטאָרן זענען עס נעביך די שולדיקע אין דעם, וואס זיי מוזן זיך אצינד באפוצן מארטירעריש גאוה'דיק מיט יתרום נעמען. (א בפירוש'ער פסוק אינם ארטיקל פונם ה' שעף-רעדאקטאָר: „אויפן פראָנט פון קולטור“!), נאר ווי מיר ווייסן, האט צו דער „רעוואָלוציאָנערישער העלדישקייט“ גורם געווען נאר די תמיד „גוט-אָריענטירטע“ סיגוראנצע.

דאכט זיך, אז אויך וועגן דעם, האט איר, חשובער ה' רעדאקטאָר, למען-האמת באדאַרפט זאגן א פאָר וועטער אין אויך מיין איך, אז א פראָלעטארישער אָרגאן מוז נישט האלטן פאר אזוי נידריק זיין לעזער-עולם, אז ער זאל אים צוטראגן כלערליי מטעמים פון טיפּסטן מין וואולגאריזם, הן בנוגע אויסערליכער שפּראך והן בנוגע דעם אינהאלט.

דאס בין איך אייך אייסן געווען צוזאגן מיט מיין בריוו, און זייט מיר מוחל, חשובער ה' רעדאקטאָר אויב כ'האב אביסל מאריך געווען.

מיטן בעסטן כבוד און דרך-ארץ

ג. גאלדנבערג, לעאָווא.

פון יוני אנגעהויבן דערשיינט אין טשערנאָוויץ א מאָנאטשריפט פאר ליטעראטור, קונסט און יוגנט-פראגן אונטערן נאמען

„יוגנט-שטימען“.

די אלע פאראינטערעסירטע ווערן אויף דעם וועג געלאדן צו מיטארבעט און צו מעלדן זייערע אדרעסן.

אדרעס פון דער רעדאקציע און אדמיניסטראציע:

„Iugnt-Stimen“

Cernăuţi, strada G. Sion 2-a.

קאנפעראנסירט; שטיין — גוט ביז אויף די לעצטע סצענעס ווי ער איז געווען גאר שוואך.

סעגאלאָוויטש — פראכטפול; קאמיי און ליכט האָבן פיינע טיפּן איבערגעגעבן. דאָמב האָט געגעבן דעם בעליעץ פון דער אונטערוועלט מיט א סך פארשטענדניש. — ש. שעפטל — ווי א באדירעקטאָר מבטן אימו; אויך אין בערקאָוויטשס פּאָליציי קאָמיסאר נישט שלעכט געווען; רות טארן — זייער לעבעדיק.

אויך דאָס אנסאמבל-שפיל. — גוטא שאָד נאָר וואָס דער גאסטשפּיל איז געווען אזוי קורץ.

מ. ס.

די תשובה פון א שמוגלער

ר' מאיר פרעמישלאנער ראטעוועט א זינדיקע נשמה.

— אזוי, נתן שמעון לאכט און מאכט חוזק פון דיר מיט דיין פרעמישלאנער סטארעץ? מאיר האט אבער א חשבון מיט אים, נתן שמעון מוז קומען קיין פרעמישלאן, מאיר וויל זיך מיט אים צורעכענען!..

נתן שמעון'ס פרוי איז אהיימגעקומען קיין שאָץ און איבערגעגעבן איר מאן דעם רבינ'ס באפעל. ער האָט דאס מאל נישט מער געשפעט און אויך נישט אָפּגעחוזקט. נאר תיכף געלאזט שפאנען די בעסטע פערד און זיך געלאָזט אין וועג אריין קיין פרעמישלאן. וואס מער ער האט זיך דערנענטערט צו דער שטאָדט, אלץ שטארקער איז געוואָרן זיין מורא, אלץ גרעסער די חרטה פאר דער ביזאיצטיקער פירונג מחשבותן — דעם גאנצן וועג ווי נאָך קיינמאָל אין לעבן, — אן אמתע אימה איז אים באפאלן ווען ער איז אריין אין פרעמישלאנערס „הויף“.

דאס שלום נעמען איז גוט אפגעלאָפן און דער איינגטלעכער יום הדין איז ערשט געקומען.

דער פרעמישלאנער האט זיך נוהג געווען שבת ביי קריאת התורה, ביים פארטיילן די עליות זיך צו צערעכענען מיט יעדן אויפגערופענעם. פאר דעם שבת האט דער עולם זיך גערעכנט אויף א גרויסן „קארפּ“. א בעל-עבירהניק פון דער מאָלדעוואנישער גרעניץ מיט א נשמה שווארץ פון חטאים ווי א ציגיינער. וואס פאר א תשובה און וואס פאר א זכות קאָן מען אים געפונען?

— יעמוד ר' נתן שמעון... האט זיך דערהערט דעם רבינ'ס קול. א פארציטערטער איז דער גערופענער צוגעגאנגען צום שלחן.

— הער זיך צו נתן שמעון, דאָ גייען נישט אָן די קונצנשטיק מיט די פאלשע חשבונות, ווי דו טוסט עס מיט דיינע חברים די שמוגלערס, דאָ קומט פאָר א חשבון צדק — אונז זענען באוווּסט אלע דיינע עבירות, האסט א שווערע פרנסה, אבער נאָך א גרעבער הארץ — צייט תשובה צו טון! מאיר וויל דיר העלפן. זיי אויף דיר מקבל דיך מוסר נפש זיין צו זיין פארן צדיק הדור...

— נתן שמעון האט א פארציטערטער געענטפערט: אלץ רבי, וואס איר וועט הייסן וועל איך טון — און א שטיין איז אים אראָב פון הארצן, וואס דער סטארעץ האָט אים געשווינט און נישט אויסגערעכנט בפני קהל ועדה אלע זיינע חטאים און זינד.

דער שבת איז גיך אוועק. זונטאָג איז נתן שמעון געווען געבעטן צו ר' מאירן צום אָנבייסן.

דער שאָצער ייד האט נישט אלץ פארשטאנען וואס דער רבי האט גערדשנט אויף גוייש, ס'האט זיך אים געטומלט אין קאָפּ, ער האט געמיינט, אז ער זיצט ביים מאנאך אין קלויסטער-פונטא, ביים סטארעץ, וועלכער וואָרפט אריין אין יעדן שמועס א פאָר פּסוקים לשון קודש — ער האט נאָר פאַרשטאַנען, אז דער ריזינער רבי, א גרויסער ייד אפנים, מוז אנטלויפן פון רוסלאנד און אז ער נתן שמעון מוז אים אריבערשמוגלען. מסירת-נפש רופט עס אָן דעם סטארעץ! לעבעדיקע סחורה האָט נתן שמעון נישט איינמאָל שוין איבערגעפירט און ס'איז גאר קיין שווערע ארבעט — אפילו אז דער ריזינער וועט זיין אזוי גרויס און פעט ווי וואָלעכעשע פּאָפּ... נתן שמעון וועט אים שוין אריבערשלעפן. און א מאָדנע אָנבייסן איז עס געווען: טעגלעך מיט באָבעלעך,

— ווייל ר' מאיר האָט געזאָגט: אורך ימים אשביעהו

— אן אורח גיט מען טעגלעך צו עסן.

ביים געזעגענען ווידער גויישע פּסוקים און ווערטלעך.

פּאָניעס ממשלה האט אויסגעשטרעקט איר יד נאָכן ריזינער אזש ביז קיין יאס, ווי ער האָט זיך אויפגעהאלטן א קורצע צייט קומענדיק פון קעשענעוו. ר' ישראל איז שיעור אריין אין יאוש און מרה-שחורה. אזוי פיל רדיפות און צרות זענען דאָך שוין באלד נאָנט צו חבלי-משיח, און ווי זענען מיינע גרויסע אבות — האט ער געטענהט — ווי איז מיין טאטע, ווי איז דער גרויסער זיידע אברהם המלאך און דער עלטער-זיידע ר' בער? נאָר מען זאָגט זיי נישט אויס!

ר' מאיר פרעמישלאנער האט דאס אלץ געוווּסט און אויך אויסגעפונען דעם ריכטיקן, וואס מיז העלפן דעם ריזינער זיך ראטעווען.

נתן שמעון האט אין א פינסטערער נאכט, אליין איבערגעפירט דעם ריזינער אויף עסטרייכישן באָדן און נאך לאנגע נסיעות, וואָכנלאנגן ארומשלעפן זיך אין טאָל פון דער סוטשאווא און שפעטער פון טשערמאָש געבראכט דעם צדיק קיין קאָסאָוו, ווי ס'האָט געוואוינט זיין מחותן ר' חיים.

מיט גדלות פלעג נתן-שמעון דערציילן ווי כיטרע און קלוג ער האָט אויסבאהאלטן זיין געשמוגלטע סחורה — ווי ער האט זיך מיט אים ארומגעפירט דורך די בוקאָווינער בערג און איז אים א גאנצן וועג משמש געווען. און ווער איז צו אים גלייך געווען אין טאג ווען ער האט פארן ריזינער און פארן קאסאווער דערציילט וויאזוי ער איז געוואָרן א בעל-תשובה, ווי אזוי דער פרעמישלאנער סטארעץ האט אים געמוסרט און זיך מיט אים צורעכנט;

— מיט דעם וואס מ'זינדיקט, מיט דעם ווערט מען געשטראָפט — האט ער געזאָגט אויף גוייש און כ'האב אויף מיר מקבל געווען די תשובה...

— לאנגע יאָרן, האסטו שוין פונם פרעמישלאנער און איך גיב דיר נאָך צו עושר וכבוד, נאָר פארגעס נישט פון וועמען און צוליב וואס דאס איז געקומען האט צו אים געזאָגט דער ריזינער.

נתן שמעון איז געוואָרן א חסיד פונם פרעמישלאנער סטארעץ — ער האט געלעבט לאנגע יאָרן און זיינע קינדער זענען נאָך היינט נהנה פון דעם עשירות, וואָס זייער עלטער-זיידע האט דערוואָרבן, שמוגלענדיק דעם צדיק הדור.

נאָכדערציילט פון מ. סעגאַל.

ביכער אין דער לעצטער צייט דערשינען:

א) בעלעטריסטיק.

אש שלום: פעטערבורג (ערשטער בוך פון „פארן מבול“, ראָמאַן, ווארשע, 1929, קול־טור־ליגע.

איזבאָן שמואל: מאסן, ראָמאַן, ווילנע 1929.

בערגלסאָן דוד: וועלט־אויס, וועלט־איין דערציילונגען, ווילנע 1929 קלעצקין.

פינסקי דוד: דער צעריסענער מענטש ראָמאַן אין 2 טיילן, ווארשע 1929, אחיספר.

קאציזנע אלטער: שטארקע און שוואכע, ראָמאַן אין פיר טיילן, ווילנע 1929, קלעצקין.

ראַבאָי א.: איינגענע ערד (בעסאראבער יידן) ראָמאַן, ווילנע 1928 קלעצקין.

רעמארק ע. מ.: אויפן מערב — נישטאָ קיין נייעס, ראָמאַן, יידיש: פועה ראקאָווסקא, ווארשע 1929 צוקער.

ב) וויסנשאפטלעך.

הײלפּערן פ. און **ווײנרײך** מ.: פראקטישע גראמאטיק פון דער ייד. שפראך I־טער און II־טער טייל, ווארשע 1928 און 1929.

פילאָלאָגישע שריפטן 3־טער באנד, ארויס־געגעבן פונם יידיש־וויסנשאפטלעכן אינ־סטיטוט, ווילנע, קלעצקין 1929.

עקאָנאָמיש־סטאטיסטישע שריפטן ערשטער באנד פון דער עק. סט. סעקציע ביים ייד. ויס. אינסט'טוט, ווארשע 1928 קולטור־ליגע.

פרצעס בריוו און רעדעס, אויסגעקליבן און איבערזעצט מיט ארייַנפירן און דערקלע־רונגען פון נחמן מייזל מיט בילדער און פאקסימילן, ווילנע, 1929 קלעצקין.

אין די קומענדיקע נומערן וועלן פארעפנטלעכט ווערן אָפּשאצונגען און רעצענזיעס פון איינצעלנע אויבן דערמאָנטע ערשיינונגען און אויסגאבעס.

די רעדאקציע.

פאר דעם אנאָנסן־טייל נעמט די רעדאקציע נישט איבער קיין שום אחריות.

„אונזער צייט“

8־טער יאָרגאנג. די איינציקע טעגל. אידישע צייטונג אין גאנץ רומעניע

באזאָרגט מיט פרישעסטע און בעסטע אינפאָרמאציעס סיי אלגעמיינע, סיי ספּעציעל פון אידישן לעבן.

אין „אונזער צייט“ נעמען אנטייל די בעסטע זשורנאליסטישע און ליטעראַרישע כחות פון לאנד און אויסלאנד.

ספּעציעלע באשטענדיקע קאָ־רעספּאָנדענטן אין א״י, אמעריקע, פראנקרייך, ארגענטינע, בראזיליע, דייטשלאנד, פוילן, עסטרייך א. א. ו.

„אונזער צייט“ איז די פארשפּרייטסטע צייטונג, אין גאנץ בעסאראביע.

א רעקלאַם אין „אונזער צייט“ איז די בעסטע גאראנטיע, אז יעדער אידישער סוחר, קרעמער און געברויכער וועט וויסן וועגן אנאָנסירטן.

לייענט, פארשפּרייט, אבאָנירט און אנאָנסירט אין דער צייטונג „אונזער צייט“.

אבאָנאמענט־פרייז: 1 ח' 95; 3 ח' 260; 6 ח' 480 לעי.

אנאָנס־פרייז: 1 שורה נאנפּאַרעל אויף דער ערשטער זייט 12 לעי, אויף דער 3־טער זייט 8 לעי

אדרעס פון קאנטאר און רעדאקציע:

„Unser Zeit“ Chişinău, strada Şmidt 96 — 401 טעלעפאָן

מאשינען

צו באארבעטן פון האָלץ

נייע און אויך גענוצטע

צו פרייזן וועלכע האבן נישט קיין קאָנקורענץ

בויער־מאשינען,

בויערפוטער, שפּיראלבויערער

ליפערן מיר פראָמפּט פון לאַקאָ

מאשינען פאר יעדער אינדוסטריע,

צו די בעסטע באדינגונגען און פרייזן

„SARCO“

Cernăuţi, Piaţa Dacia 13.

בעלעטריסטישע

און וויסנשאפטלעכע ווערק

אין אלע שפראכן

געפונען זיך

אין

דער

בוכהאנדלונג

דר. י. בערנפעלד

עט קאָ.

טשערנאוויץ

סטראדא יאנקו פלאנדאר (הערנגאס) 22

כעמישע פארבעריי פאר שיכווארג און לעדערזאכן **„אטגאָ“** טשערנאוויץ ליליענגאס נר. 13.

א נייעס! א נייעס!

אונטער דער אויבן אנגעוויזענער פירמע האבן מיר געעפנט א פארבעריי פאר שיכווארג און לעדערזאכן נאכן דייטשן פאטענטירטן „אטגאָ־מעטאד“. מיר נעמען צום איבערפארבן און צום אויפ־פרישן אלע זאכן פון לעדער, ווי שיך, הענטשקעס, האנדטאשן, רייזע־טאשן, אקטן־טאשן, לעדער־וואליסקעס, לעדער־רעקלעך, לעדער־הוטן, לעדער־הויזן און לעדער־מעבל. ס'ווערט גאראנטירט, אז אלע די לעדערזאכן ווערן מאשינעל געפארבט, אזוי, אז זיי זען אויס ווי ניי, נישט באשעדיקט, גוט פארן וועטער און לאזן נישט דורך קיין וואסער. נייע לעדערפעלן אדער לעדעראַרטיקלען, וועלכע זענען פארלענערט אדער האבן צוליב דער זון אנגעווירן זייערע פריהערע פארב, יערן אויפגע־געפרישט אדער איבערגעפארבט אויף איינער פון די 16 מאָדערנע פארבן, וועלכע מ'קלויבט זיך אויס. אלטע געטראגענע שיך, געבלייכטע און פארשמירטע און אלע לעדערזאכן, ווערן כעמיש געריייניגט, געביינלט און ניי געפארבט. באשעדיקטע לאַק־שיך און לאַק־שטיוול ווערן איבערגע־פארבט. יעדער העלער שיך, ווערט אויף פארלאנג געפארבט אויף גאָלד אדער אויף זילבער. קיינער זאל דערפאר נישט טראכטן לאנג און זיך לאזן זיינע שיך ניי מאכן. די פרייזן זענען מינימאל כדי די ארעמסטע זאלן האבן די מעגלעכקייט זייערע לעדערזאכן צו באנייען און אויפצופרישן. באאמטן און פענסיאָניסטן באקומען באזונדערע פרייזן. — יעדער זאל זיך מערקן דעם אדרעס:

„אטגאָ“ ליליענגאס נר. 13. „ATGO“, Mathildenhof.

: פולשטענדיקער אויספארקויף :

וועגן דער גענצלעכער אומגרופירונג

ווערט אויספארקויפט דער גאנצער באשטאנד

איר קויפט פאר א האלבן פרייז

אונזערע מארקעס:

הארץ, קארמען, ווע־עגאָ, טריומף און אנדערע.

אונזערע אויסלאגע־פענסטער וועלן אייך איבערצייגן.

— יעדעס פּאָר שיך איז אויסגעפרייזט. —

דער אויספארקויף האט זיך אנגעהויבן פרייטאג, 31־טן מאי.

נאר במזומן. נאר במזומן.

שיך־הויז

קורץ & קאָ. KURZ & Co.

טשערנאָוויץ, רינגפלאץ 8 (עק רוסישעגאס).

Sanatoriu Regele Mihai I

Direktor: Dr. OTTO SCHÄCHTER

Tel.-Nr. 1060 u. 1062 — Cernăuţi. str. Petre Liciu (Franzosgasse) — Tel.-Nr. 1060 u. 1062

פאר כירורגיע, גינעקאָלאָגיע, געבורטס־הילף, אינטערנע און רעקאָנוואלעסצענטן.

50 קאָמפאָרטאבל איינגעאָרדנעטע צימער מיט פליסענדיקן קאלטן אוןווארעמען וואסער, צענטראל־באהייצונג, ליפט פאר קראנקן־טראנספּאָרט, דיעטישע קעך, רענטגען און לאבאראטאָריום, טעראסן, אלקערס און פארק. **50**

מעסיקע צימערפרייזן. ערשטקלאסיקע פלעגע. מאסט־קורן.

„רעקאָרד“ פארבעריי און כעמישע רייניגונג פאר נארדעראָבן און נעזעלשאפט־טואלעטן פון אלע מינים. רוסישעגאס נר. 7 — טשערנאוויץ — ראטהויזשטראָס 25

הערנהוטן פארבן, רייניקן און אויף ניי פאסאָנירן 00 פון פילץ־ און וועלור־הוטן 00 רוסישעגאס נר. 7 — „רעקאָרד“ — ראטהויזשטראס 25.

„רעקאָרד“ רייניקט, פארבט אלץ גוט און ביליק א. גראָס, טשערנאָוויץ. רוסישעגאס נר. 7 ראטהויזשטראס 25.

Editor şi Redactor răsponsabil: S. A. Soifer. Tipografie E. M. Ebner, Cernăuţi, str. Regele Ferdinand 8